

Danuta Ptaszycka–Jackowska

Uniwersytet Jagielloński
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Gospodarowanie w przestrzeni turystycznej

Wstęp

Problematyka gospodarowania w przestrzeni turystycznej jest złożona, co wynika z rozległości działań zawartych w pojęciu „gospodarowanie”, z różnorodności przestrzeni turystycznej oraz wielości form turystyki, potrzeb turystów oraz możliwości ich zaspokojenia. Elementem wzbogacającym tę problematykę jest fakt nakładania się przestrzeni turystycznej na inne typy przestrzeni oraz wzajemnego ich przenikania się. Dotyczy to zarówno przestrzeni przyrodniczej, rolniczej, kulturowej, miejskiej, sakralnej, a zwłaszcza przestrzeni społecznej.

Nie można pominąć faktu, że gospodarowanie w przestrzeni turystycznej jest specyficznym działaniem gospodarki przestrzennej, a to powoduje, że w gospodarowaniu turystycznym spotykamy te same kategorie zjawisk i procesów, możemy zidentyfikować analogiczne mechanizmy i stosować te same instrumenty.

Z tych względów w artykule niniejszym zwrócono uwagę tylko na niektóre problemy gospodarowania w przestrzeni turystycznej.

Gospodarowanie w rzeczywistej i potencjalnej przestrzeni turystycznej

Przestrzeń turystyczna, wg S. Liszewskiego (2006), jest wyróżniającą się funkcjonalnie podprzestrzenią ogólnej przestrzeni geograficznej i społecznej, a motywami jej powstania i rozwoju są potrzeby wypoczynku, poznania i doznania przeżyć przez współczesnego człowieka.

B. Włodarczyk (1999) podzielił przestrzeń geograficzną według jej znaczenia dla rozwoju aktywności turystycznej:

- potencjalna przestrzeń turystyczna,
- rzeczywista przestrzeń turystyczna,
- przestrzeń nieturystyczna.

W kategorii potencjalnej przestrzeni turystycznej powinny znaleźć się te obszary, które charakteryzują się walorami turystycznymi, ale w których funkcja turystyczna z różnych względów jeszcze się nie rozwinęła i nie są one zagospodarowane dla turystyki (fot. 1). Uwzględnienie przestrzeni potencjalnej w badaniach i pracach nad zagospodarowaniem jest uzasadnione potrzebą zachowania, dla dynamicznie rozwijającej się turystyki, fragmentów przestrzeni geograficznej i społecznej oraz potrzebą ich ochrony przed zniszczeniem w wyniku rozwoju innych funkcji (Ptaszycka-Jackowska, 2007).

Natomiast gospodarowanie w rzeczywistej przestrzeni turystycznej, już użytkowanej i zagospodarowanej, powinno polegać na uzupełnianiu zagospodarowania o nowe urządzenia lub na wymianie i remontach istniejących elementów (fot. 2).

W przypadku przestrzeni zarówno rzeczywistej, jak i potencjalnej konieczne jest użycie w gospodarowaniu odpowiednich narzędzi, przestrzeganie ładu przestrzennego ze szczególnym zwróceniem uwagi na środowisko przyrodnicze oraz hierarchię funkcji istniejących na danym obszarze.

Przenikanie się przestrzeni turystycznej z innymi typami przestrzeni

Przestrzeń turystyczna nie jest wyizolowana, nie jest samoistna. Jej cechą charakterystyczną jest przenikanie się z innymi typami przestrzeni, jak np. przyrodniczą, społeczną, kulturową. W każdym przypadku gospodarowanie w przestrzeni turystycznej wymaga poszukiwania harmonii z innymi typami przestrzeni. Obecnie prawidłowość tę określa się zrównoważonym rozwojem turystyki.

Szczególną rolę w tej mierze odgrywają relacje:

- przestrzeń turystyczna – przestrzeń przyrodnicza,
- przestrzeń turystyczna – przestrzeń społeczna.

Przeźren turystyczna a przeźren przyrodnicza

Środowisko przyrodnicze ma szczególne znaczenie dla turystyki, jest bowiem – poza obszarami zurbanizowanymi – podstawowym wyznacznikiem przestrzeni turystycznej tworząc główną grupę walorów turystycznych. W środowisku przyrodniczym ma miejsce największa ingerencja człowieka w zakresie użytkowania i zagospodarowania turystycznego. Relacje między turystyką a środowiskiem przyrodniczym mają dwojaki charakter – pozytywny i negatywny. W gospodarowaniu przestrzenią turystyczną istotna jest identyfikacja tych relacji i ograniczanie zjawisk negatywnych.

W generalnym ujęciu można wyróżnić 6 rodzajów relacji między turystyką a środowiskiem przyrodniczym (ryc. 1).

Środowisko przyrodnicze – poprzez swoje bogate walory – aktywizuje (1) wiele form turystyki, stwarzając dla nich korzystne warunki w różnych regionach fizyczno–geograficznych, w różnych porach roku (fot. 3, 4, 5, 6).

Ryc. 1. Relacje między turystyką a środowiskiem przyrodniczym

Źródło: opracowanie własne.

Jednocześnie w wielu przypadkach środowisko przyrodnicze ogranicza (2) turystykę poprzez różne naturalne utrudnienia w jego użytkowaniu. Wymienić tu można choćby przypływy i odpływy morza ograniczające kąpiele i niektóre sporty wodne (fot. 7), rejonyschodzenia lawin śnieżnych lub błotnych ograniczających zagospodarowanie i ruch turystyczny, strome skaliste zbocza utrudniające prowadzenie dróg i zabudowę (fot. 8). Podobną rolę ograniczającą pełnią różne formy ochrony przyrody, którymi obejmuje się najcenniejsze fragmenty środowiska przyrodniczego. Najmniejsze możliwości wszechstronnego rozwoju turystyki są w rezerwatach przyrody i parkach narodowych, gdzie prawidłowe użytkowanie turystyczne wiąże się z turystyką poznawczą (=krajoznawczą) i edukacyjną.

Turystyka ze swojej strony chroni (3) środowisko przyrodnicze przed uciążliwymi dla niego i turystyki formami użytkowania i zagospodarowania. Turystyka w wielu przypadkach, w czasie podróży turystycznych przyczyniła się do poznania cennych rejonów i obiektów przyrodniczych oraz inicjowała ochronę ważnych fragmentów ochrony środowiska przyrodniczego. Klasycznym przykładem są Stany Zjednoczone Ameryki Północnej w drugiej połowie XIX wieku. Wprowadzono tam wówczas czynną ochronę przyrody, która polegała m.in. na przystosowaniu dla wypoczynku i turystyki obszarów chronionych. W 1972 r. utworzono Park Narodowy Yellowstone „dla radości i pożytku ludzi” uznając tym samym funkcje turystyczne Parku.

Turystyka użytkując środowisko przyrodnicze niejednokrotnie poprawia jego stan (4). Można tu przytoczyć przykład plaż nadmorskich, gdzie korzystanie z kąpieli i plażowanie bywa ograniczane lub uniemożliwiane ściekami odprowadzanymi do morza. Dążenie do zapewnienia prawidłowych warunków dla turystyki wymusza budowę oczyszczalni ścieków w celu wyeliminowania zanieczyszczeń. W rejonach intensywnego ruchu turystycznego podejmowane są też starania na rzecz ograniczenia lokalnych zanieczyszczeń powietrza oraz śmieci i odpadów.

Rozwój turystyki – zwłaszcza w sferze sprzyjającej uzyskiwaniu wysokich z niej dochodów – powoduje intensywne zagospodarowywanie wybranych rejonów, prowadzące do przekształceń (5) środowiska przyrodniczego. Z silnymi przekształceniami mamy do czynienia w Alpach, gdzie dla narciarstwa zagospodarowano szereg dolin i zboczy oraz lodowców, tworząc sieci stacji sportów zimowych połączonych kolejkami, wyciągami i trasami narciarskimi. Innym przykładem jest wybrzeże śródziemnomorskie Languedocji–Roussillon, gdzie podmokłe, zasolone wybrzeże długości 180 km przekształcono w ciąg ośrodków turystyczno–wypoczynkowych, o łącznej liczbie blisko 800 tys. miejsc noclegowych (fot. 9) (Ptaszycka – Jackowska, Jackowski 1975).

Najsilniejsze procesy przekształceń nastąpiły w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, zwłaszcza na półwyspie Floryda, gdzie na wybrzeżach zamieszkałych na początku XX wieku w znikomym stopniu powstała już w połowie XX wieku konurbacja turystyczna obejmująca zabudowę całe północno–wschodnie wybrzeże.

Wiele przekształceń środowiska przyrodniczego – mimo ich skali – można uznać za pozytywne ze względu na ich znaczenie dla wypoczynku ludzi (fot. 10). Jednak istnieją także sytuacje, gdzie środowisko przyrodnicze jest degradowane (6), tracąc w sposób nieuzasadniony swoje walory. Dotyczy to zwłaszcza przypadków chaotycznego, nieracjonalnego zagospodarowania (fot. 11,12), różnego typu zanieczyszczeń, niewłaściwego wyboru miejsc i sposobów wyposażenia w urządzenia turystyczne. W ostatnim 50. leciu degradacji ulega m.in. środowisko przyrodnicze Himalajów. W rejonie najpopularniejszych szczytów pozostawiane są przez himalaistów niewyobrażalne ilości sprzętu i ubrań, których nie opłaca się im wozzić po ekspedycji.

Przestrzeń turystyczna a przestrzeń społeczna

Gospodarowanie przestrzenią turystyczną powinno być poprzedzone oceną miejsca i roli turystyki w strukturze funkcjonalnej danego obszaru. Niektóre rejonu odgrywają bowiem szczególną rolę na znacznie szerszą skalę niż lokalna czy regionalna. Przykładem może być rola gór w gospodarce wodnej, co przejawia się ich zdolnością retencji wody. W warunkach polskich, gdzie zagraża deficyt wody, ochrona zdolności retencyjnych rejonów górskich musi mieć priorytetowe znaczenie. W górach mamy więc do czynienia z ogólnokrajową powierzchnią społeczną o żywotnym dla kraju znaczeniu, której powinny być podporządkowane inne formy gospodarowania, w tym turystyka.

W innych rejonach fizyczno-geograficznych kraju mogą pojawić się inne funkcje o istotnym znaczeniu, które powinny być wyznacznikami możliwości zagospodarowania i użytkowania przestrzeni turystycznej.

W gospodarowaniu przestrzenią turystyczną powinno powszechnie obowiązywać uznanie przestrzeni społecznej, wyznaczonej przestrzenią życia miejscowej ludności jako dominującej. Przestrzeń ta identyfikowana jest jako miejsce zamieszkania, pracy i odpoczynku, jako obszar poszanowania praw własności i tradycji jej mieszkańców.

Gospodarowanie przestrzenią turystyczną a ład przestrzenny

Przejawem prawidłowego gospodarowania przestrzenią turystyczną jest ład przestrzenny. Panuje on wówczas, gdy mamy do czynienia z harmonijnymi i uporządkowanymi elementami współtworzącymi przestrzeń, respektującymi uwarunkowania i wymagania ekofizjograficzne, funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, kulturowe i kompozycyjno-estetyczne (fot. 13). Ocena ładu przestrzennego jest obciążona dużą dozą subiektywizmu, głównie w sferze kompozycyjno-estetycznej. W przestrzeni charakteryzującej się ładem każdy powinien odnosić pozytywne wrażenia i czuć się dobrze (Ptaszycka-Jackowska 2006).

Bariery w gospodarowaniu przestrzenią

W gospodarce przestrzennej, a ściślej w rozwoju zagospodarowania przestrzennego, napotyka się na różnego typu bariery, których pokonanie wymaga użycia specjalnych środków, często związanych z dużymi dodatkowymi nakładami finansowymi. W rozwoju miast najczęściej występują bariery związane z infrastrukturą techniczną i układem komunikacyjnym.

Również w gospodarowaniu przestrzenią turystyczną i rozwoju zagospodarowania turystycznego identyfikowane są różne bariery. Analiza tego zjawiska pozwala wyodrębnić osiem typów barier, z których część powstaje w sytuacji nakładania się i przenikania przestrzeni turystycznej z innymi rodzajami przestrzeni.

A. Bariery przyrodnicze – powstają wówczas, gdy przestrzeń turystyczna przenika w przestrzeń przyrodniczą¹. Charakter barier mają niektóre uwarunkowania rozwoju zagospodarowania turystycznego, głównie stoki o stromym nachyleniu, rozległe tereny wilgotne i podmokłe, tereny pustynne, wydmy nadmorskie. Coraz częściej bariery tego typu są pokonywane dzięki osiągnięciom nauki i techniki, jednak nierzadko prowadzi to do istotnych zmian w środowisku przyrodniczym. Przykładami pokonywania takich barier są m.in. zabudowa stromych włoskich stoków na wybrzeżu Morza Tyrreńskiego, francuski wieloletni program zagospodarowania turystycznego podmokłego i zasolonego wybrzeża Morza Śródziemnego między deltą Rodanu a granicą hiszpańską (Ptaszycka–Jackowska, Jackowski 1975), wybudowanie w Republice Południowej Afryki, na terenach pustynnych, centrum turystyczno-rozrywkowego „Suncity”.

B. Bariery prawne – związane są głównie z prawem ochrony przyrody. Status prawny niektórych kategorii przyrodniczych obszarów chronionych stanowi niejednokrotnie zasadniczą barierę w ich zagospodarowaniu i użytkowaniu turystycznym. Szczególne ograniczenia dotyczą parków narodowych i rezerwatów przyrody. Obecnie na przepisy krajowe nakładają się przepisy Unii Europejskiej o wprowadzeniu sieci obszarów NATURA 2000 i związanych z tym wymogów. Ostatnio w Tatrzańskim Parku Narodowym powstała trudna do pokonania bariera ograniczająca możliwości modernizacji kolejki z Kuźnic na Kasprowy Wierch i zwiększenia jej przepustowości. Innym przykładem są trudności z utworzeniem kompleksu narciarskiego Krynica–Wierchomla w Popradzkim Parku Krajobrazowym. W obu przypadkach są to tereny objęte siecią NATURA 2000.

C. Bariery funkcjonalne – powstają w sytuacji zaistnienia sprzeczności i wykluczeń między turystyką a różnymi innymi funkcjami. Te bariery na ogół uniemożliwiają rozwój przestrzeni turystycznej, w tym łączenie rejonów turystycznych. Bariery funkcjonalne występują najczęściej w miastach, a są nimi głównie tereny wojskowe, przemysłowe oraz arterie komunikacyjne. Bariery tego typu przedstawiła na przykładzie Tarnowa D. Ptaszycka–Jackowska (1997).

D. Bariery polityczne i administracyjne – stanowią je granice państwowe i granice podziału administracyjnego. Granice państwowe są barierami zmiennymi, uzależnionymi od decyzji politycznych. Najlepszym przykładem są granice Polski, które były szczególnie silną barierą w latach 50. i 60. ubiegłego wieku. Wówczas ruch turystyczny i zagospodarowanie nie mogły nawet zbliżyć się do granicy, która dodatkowo była chroniona strefą nadgraniczną, wyłączoną z użytkowania. W latach 70. i 80. rola tych barier została nieco złagodzona. Brak barier politycznych występuje w krajach tworzących Unię Europejską i do takiego stanu zmierza również Polska. Funkcja granicy państwowej jako bariery w gospodarowaniu przestrzenią turystyczną wynika nie tylko z ograniczeń w przekraczaniu granicy, ale także z faktu, że w sąsiadujących ze sobą krajach mogą obowiązywać różne przepisy i zasady, stwarzające różne warunki dla rozwoju turystyki i zagospodarowania. Przykładów

¹ Przestrzeń przyrodnicza została w literaturze polskiej przedstawiona przez S. Kozłowskiego (2004).

w tej mierze dostarczyło „*Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszarów wzdłuż granicy polsko-słowackiej*” (2001).

Rola granic podziału administracyjnego jako bariery nie jest tak silna jak granic państwowych i dotyczy raczej sfery mentalnej. Od dziesięcioleci dominuje wśród decydentów, polityków oraz planistów spojrzenie na obszar własnej jednostki administracyjnej tylko w jej granicach. Zbyt rzadko w koncepcjach zagospodarowania i funkcjonowania obszaru przekraczają one granice województwa czy gminy. Ostatnio te bariery są coraz częściej przełamywane, uzgadniane są przez sąsiadów wspólne działania.

E. Bariery planistyczne – wynikają z braków pokrycia terenów miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, co uniemożliwia działalność inwestycyjną. Inwestycje turystyczne powstają często poza terenami zabudowanymi, a wówczas – w przypadku braku planu – nie można wykorzystać tzw. sąsiedztwa w uzyskaniu decyzji o warunkach zabudowy. Barięą może być także obowiązujący, nie tylko w Polsce, system ocen oddziaływania na środowisko. Ocena taka może wskazywać negatywny wpływ elementu zagospodarowania turystycznego i jego użytkowania na otaczającą przyrodę – zwłaszcza w obrębie przyrodniczych obszarów chronionych – i brak możliwości zapobieżenia szkodliwemu oddziaływaniu.

F. Bariery konkurencji turystycznej – powstają w warunkach, gdy turysta ma możliwość wyboru między regionami lub miejscowościami oferującymi usługi turystyczne. Rolę bariery może odgrywać położenie i dostępność komunikacyjna oraz atrakcyjność ofert, jak to ma miejsce na przykład w przypadku zespołu miejscowości żywieckich (Rajcza, Ujsoły, Zwardoń, Węgierska Górka, Milówka), otoczonych pierścieniem takich ośrodków jak Ustroń, Wisła, Szczyrk, Jeleśnia, Korbielów oraz Jezioro Żywieckie (ryc. 2) (Ptaszycka–Jackowska 1997). Bariery konkurencji turystycznej powstają też w rejonach przygranicznych oferujących po jednej stronie granicy wyższy standard usług i niższe ceny. Dotyczy to między innymi obszarów karpaccich po stronie polskiej i słowackiej. Atrakcyjna słowacka oferta narciarska stanowi skuteczną konkurencję dla polskiej i przyciąga turystów z naszego kraju. Cenną ofertą słowacką są też baseny termalne. Pokonanie tych barier wymaga zintensyfikowania prac nad zagospodarowaniem pogranicza polskiego oraz co najmniej wyrównania poziomu cen (Ptaszycka–Jackowska, Baranowska–Janota 2003).

G. Bariery społeczne – przyczyną ich powstania są na ogół sprzeczności interesów różnych zainteresowanych społeczności, a podłożem są często czynniki ekonomiczne. Ostatnio charakter bariery ma konflikt na Gubałowie w Zakopanem powstały między inwestorami tras narciarskich (Polskie Koleje Linowe) a właścicielami terenów rolnych, przez które trasy te przebiegały. Ten rodzaj barier wiąże się z barierami prawnymi. W Polsce nie jest bowiem uregulowana prawnie tzw. służebność stoków w porze zimowej. M.in. w krajach alpejskich, właściciele gruntów leżących na stokach narciarskich są zobowiązani do ich udostępniania w zimie. Innym rodzajem barier społecznych są te, które powstają w sferze usług turystycznych. Są w Polsce rejon, do których wkracza turystyka, ale nie znajduje wśród

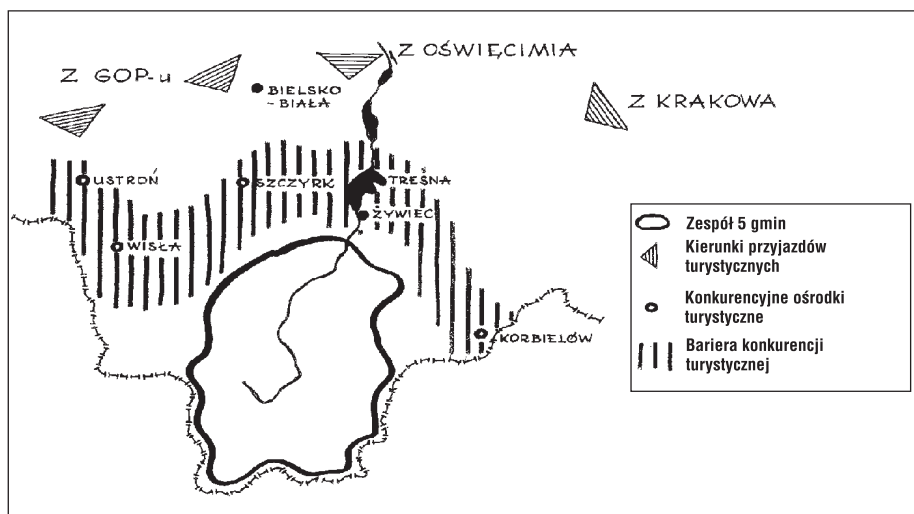
miejscowej ludności kadr obsługi turystów. To zjawisko występuje przede wszystkim na terenach słabo zaludnionych, bez tradycji turystycznych, gdzie brak jest osób o odpowiednim przygotowaniu, gdzie ludność nie posiada środków i umiejętności tworzenia kwater turystycznych czy organizowania gospodarstw agroturystycznych.

H. Bariery wynikające z zaburzenia równowagi między pojemnością bazy noclegowej a chłonnością terenów rekreacyjnych. Te bariery powstają w sytuacjach nadmiernego rozwoju bazy noclegowej w stosunku do chłonności strefy wypoczynkowej. Z taką sytuacją mamy do czynienia w szeregu miejscowości nadmorskich, gdzie rozbudowywana jest baza noclegowa, a na plażach w pełni sezonu brakuje miejsc do plażowania (fot. 14, 15). Pewnym wytłumaczeniem takiego stanu jest krótkość sezonu turystycznego, presja turystów oraz dążenie do maksymalizacji dochodów zarówno przez mieszkańców, jak i inwestorów zewnętrznych. Niemniej bariery tego typu występują i co gorsza, pogłębiają się.

Jak pokazała ta przedstawiona ramowa charakterystyka, wyodrębnione rodzaje barier nie są zbiorem barier jednorodnych, ponieważ niektóre z nich wiążą się z innymi, zwłaszcza prawnymi. Duża rola barier prawnych wynika niewątpliwie z powszechności regulacji prawnych w gospodarce przestrzennej.

Instrumenty gospodarowania w przestrzeni turystycznej

Analiza mechanizmów stosowanych w gospodarce turystycznej oraz porównanie ich z instrumentarium gospodarki przestrzennej w ogóle wskazuje na podobieństwa i analogie wykorzystywanych w obu dziedzinach instrumentów. Omawiając tę problematykę można posłużyć się zestawieniem opracowanym przez W.M. Ga-

Ryc. 2: Bariera konkurencji turystycznej na Żywiecczynie

Źródło: Ptaszycka-Jackowska (1997).

czek (2003) wybierając te instrumenty, które można odnieść do gospodarowania przestrzenią turystyczną. Instrumenty gospodarowania w przestrzeni turystycznej można podzielić na osiem grup:

- regulacje prawne i administracyjne: ustawy, rozporządzenia, zarządzenia, podziały administracyjne i geodezyjne, decyzje administracyjne, pozwolenia i zakazy,
- środki ekonomiczne: subwencje, ulgi, podatki, kredyty, programy, finanse,
- instytucje: agencje rozwoju, stanowiska ds. rozwoju turystyki w samorządach,
- planowanie: strategie, programy i plany rozwoju turystyki jako takiej lub jej rodzajów, studia i projekty zagospodarowania,
- marketing turystyczny: analizy rynkowe, segmentacja rynku, kształtowanie produktu, promocja, reklama, oferty lokalizacyjne,
- informacja i komunikacja ze społeczeństwem: gromadzenie i porządkowanie danych o przestrzeni (SIT – system informacji o terenie, GIS – geograficzne systemy informacji, OOS – system ocen oddziaływania na środowisko, w tym prognozy),
- działania bezpośrednie władzy publicznej: projekty prywatno-publiczne, programy rozwoju infrastruktury, pozyskiwanie lub zbywanie nieruchomości, scalenie i podziały gruntów pod inwestycje,
- techniki alternatywne rozwiązywania problemów: negocjacje, mediacje, arbitraż.

Zakończenie

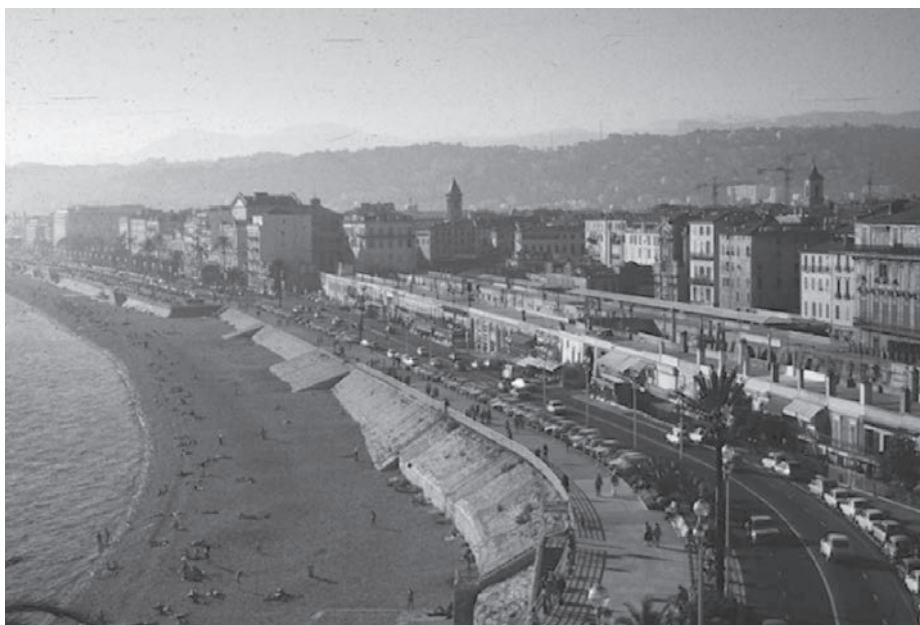
W wyniku transformacji ustrojowej nastąpiły w Polsce zmiany w zakresie gospodarowania przestrzenią turystyczną. Obecnie w tworzeniu przestrzeni turystycznej o jej zagospodarowywaniu i użytkowaniu w głównej mierze decydują władze samorządowe i sami mieszkańcy.

Władze samorządowe wojewódzkie mogą wpływać na ochronę potencjalnych i rzeczywistych przestrzeni turystycznych, na ich dostępność komunikacyjną, na osłabianie lub eliminację niektórych barier.

Natomiast zasadnicze znaczenie mają samorządy i mieszkańcy gmin, którzy decydują o kierunkach rozwoju funkcji turystycznej w gminie, o przeznaczeniu gruntów i nieruchomości budowlanych na cele turystyczne, tworzą oferty dla inwestorów i użytkowników, sami uruchamiają turystyczne inwestycje i usługi. Dlatego ważne jest, aby samorządom i mieszkańcom dostarczać odpowiednie przesłanki do podejmowania właściwych decyzji w zakresie gospodarowania przestrzenią turystyczną. W niniejszym artykule scharakteryzowano ramowo tylko niektóre elementy i zależności, które powinny być brane pod uwagę.

Fot.1: Turystyczna przestrzeń potencjalna w Alpach Francuskich
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot.2: Turystyczna przestrzeń rzeczywista – Nicea (Francja)
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 3: Zamek Niedzica nad Zalewem Czorszyńskim (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 4: Cyrk Gavarnie w Pirenejach (Francja) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 5: Wybrzeże Adriatyku w Petrovaču w Czarnogórze
(fot. J. Dambron).

Fot. 6: Wybrzeże Bałtyku w Ustce (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 7: Odpływ morza w Bretanii (Francja) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 8: Droga na Grossglockner (Austria) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 9: Zabudowa turystyczna na wybrzeżu śródziemnomorskim Languedoc-Roussillon (Francja) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 10: Marina koło Saint Tropez (Francja) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 11: Wejście do Parku Narodowego Ecrins w rejonie górnej granicy lasu (Francja) (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 12: Chaotyczne zagospodarowanie nabrzeża w Ustce (fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 13: Harmonijna zabudowa w Ustce
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 14: Przekroczona chłonność plaży w Ustce
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Fot. 15: Nadmierna urbanizacja w Ustce – nowa zabudowa wciska się w zabytkową
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska).

Literatura

- Gaczek W.M., 2003, *Zarządzanie w gospodarce przestrzennej*. Oficyna Wyd. Branta, Bydgoszcz – Poznań.
- Kozłowski S., 2004, *Przestrzeń przyrodnicza*, Aura, 1.
- Liszewski S., 2006, *Przestrzenie turystyki i ich transformacja we współczesnym świecie*, Turyzm, 16, 2.
- Ptaszycka-Jackowska D., 1997, *Przestrzenne bariery rozwoju turystyki i wypoczynku* [w:] *Geografia, człowiek, gospodarka*, pod red. A. Jackowskiego. Instytut Geografii UJ, Kraków.
- Ptaszycka-Jackowska D., 2006, *Gospodarowanie przestrzeni*. Alma Mater, październik 85/2006, Uniwersytet Jagielloński.
- Ptaszycka-Jackowska D., 2007, *Gospodarowanie przestrzeni turystyczną w Polskich Karpatach*, [w:] D. Ptaszycska – Jackowska (red.), *Polska przestrzeń turystyczna*, Prace Geograficzne IGiGP UJ, 117, Kraków.
- Ptaszycka-Jackowska D., Baranowska-Janota M., 2003, *Tourism within the Polish and Slovak transfrontier region* [w:] *Issues of tourism and health resort management*, [w:] W. Kurek (red.), Prace Geograficzne 111, IGiGP UJ, Kraków.
- Ptaszycka-Jackowska D., Jackowski A., 1975, *Turystyka w Regionie Langwedocja-Rousillon (Francja)*. Ruch Turystyczny 2.
- Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-słowackiej. Synteza*, 2001, pod red. D. Ptaszycskiej-Jackowskiej. Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Ministerstvo Životného Prostredia Slovenskej Republiky, Kraków, Banská Bystrica.
- Włodarczyk B., 1999, *Przemiany form aktywności turystycznej. Przykład krawędzi Wyżyny Łódzkiej*, Łódzkie Tow. Nauk, Łódź.